

Marija Nenezić

NORDIJSKI NOAR I POTRAGA ZA SMISLOM

(Jun Fose: *Septologija*, preveo sa norveškog Radoš Kosović, Treći trg / Srebrno drvo, Beograd, 2023)

Ostavila je skandinavski književnost vidljiv trag u istoriji Nobelove nagrade. Jun Fose je četvrti Norvežanin. Posle Bjersona, čija poetika je u prvim godinama dvadesetog veka (nagradu je dobio 1903) još baštinila elemente stilske formacije romantizma, umetnički genijalnog i politički kontroverznog Knuta Hamsuna i spisateljice Singrid Unset, zaljubljenice u istorijski srednji vek, ali i dosledne kritičarke nacizma, aktuelni nobelovac unosi tipičnu postmodernu preokupaciju sopstvom, vremenom i prostorom. Sopstvom neutemeljenim u bilo kom izvesnom identitetu i hronotopom koji takav identitet prati. Ovaj pesnik i romanopisac na ovdašnjim prostorima poznatiji je posredstvom dramaskih komada koje je pisao, ali posle romana *Melanholija* i *Septologije* (tri toma jedne neobične proze a da u postupku nije primenio niti jedan klasično poznat obrazac i tehniku oneobičavanja priče), sasvim sigurno postaće čitan pisac. No svakako ne za one koji tražaju za poznatim i već prepoznatim umetničkim rešenjima.

Odgovoriti na pitanje o čemu piše Fose u *Septologiji* isprva može biti jednostavno. O jednom slikaru i njegovom životu. Tri toma, prvi, pod naslovom *Drugo ime*, drugi koji se zove *Ja sam neko drugi* i treći *Novo ime*, već u naslovu variraju motiv i problem identiteta.

I vidim sebe kako gledam sliku sa dve linije, ljubičastom i smeđom, koje se ukrštaju na sredini, slika je duguljasta i vidim da sam linije povukao polako, gustom uljanom bojom koja se malo slila,

i tu gde se smeđa i ljubičasta linija ukrštaju boje su se lepo pomešale i malo slile naniže i ja mislim da to još nije slika, a ujedno je baš takva kakva treba da bude, gotova je, ništa više ne treba da se radi, mislim, i moram da sklonim tu sliku, neću više da je držim na štafelaju, neću više da je gledam, mislim...

Ova rečenica biće početak svakog novog poglavlja, u sva tri toma, uz sitne leksičke varijacije i inherentna je celokupnom Foseovom postupku. Repetitivnost postaje ključno mesto ne samo kompozicionog ustrojstva priče već i njegovog značenjskog sloja, kada treba dočarati unutarnje stanje svesti glavnog junaka, slikara Aslea. To ponavljanje, uz čestu upotrebu veznika „i”, usporava radnju i savršeno je analogno analitičkoj svesti junaka u prostoru kojim se kreće i vremenski, tokom svega nekoliko dana. Lišeno samo dekorativnog svojstva i efekta koji bi takvo svojstvo trebalo da ima na čitaoca, to ponavljanje jeste formalni oblik suštinskog procesa koji se odvija u slikaru Asleu. Tačnije, nekoliko nivoa tog procesa nosi smisao teksta kao introspektivne analize sopstva lišenog stabilnih identitetskih oslonaca. Ono što saznajemo već u prvom tomu, na prvim stranicama romana, ispisanim upravo tom usporavajućom leksičkom ritmikom, jeste usamljenički život slikara Aslea posle smrti supruge Ales. To nije informacija izrečena usputno, nekakvom iskaznom rečenicom koja bi u hronološkom sledu radnju trebalo da odvede iz prošlog u buduće, već je postepena varijacija jednog prizora. Posle uvodnog iskaza koji predočava meditativno stanje jednog slikara o dve ukrštene linije, i koje bi moglo trajati i razvijati se beskrajno, samo jedna reč – „mislim”, i odmah potom veznik „i” izvode radnju iz statične, meditativne pozicije i uvode u kretanje ka pomenutom mnoštvu nivoa značenja. Jedan se odnosi na artistsičku zagonetku nastanka slike, drugi izlazi iz okvira poetske analize slikarstva i uvodi događajnost u radnju, proboj u novi vremenski okvir u kojem se stiču informacije o Asleovom fizičkom životu. Taj nivo će ukrstiti prošlo i sadašnje vreme, ali se taj ukrštaj, poput onog na slici na kojoj se susreću i presecaju dve linije, jedna smeđa i druga ljubičasta, sprovodi dosledno pomenutom usporenom rečenicom koja meandriira kroz vreme prošlo, onda ponovo izbija na površinu sadašnjeg, da bi potom ponovo zaronila u vreme kada je Asle upoznao Ales, nakratko u prostor jednog dečjeg igrališta, a zatim dalje, u vreme dečaštva, oca i majke, tragično i iznenada preminule sestre, slikarskih početaka, Umetničke škole, prekidanja studiranja, poznanstva s imenjacom, takođe slikarem Asleom. Tačka ukrštaja, kao punktum, zapravo je suština *Septologije*. Za suštinskim traga sam junak. U toj tački preseka je celokupna idejna snaga ovog romana, za strukturnu i formalno jezičku utvrdili smo da doprinosi jednom potpuno autentičnom doživljaju vremena i prostora kojim rukovodi sam junak, iz pozicije sadašnjeg. Ta je tačka posmatranja, poput snatrenja, sposobna da zavara čitaoca, zbuni pojavom drugog junaka, takođe slikara, takođe Aslea, pojavom Aslaka, komšije, pojavom Aslakove sestre i, rekli bismo niotkuda, njene dvojnice, misteriozne žene. Njihovi životi i sudbine se ukrštaju, kao što se ukršta sadašnje i prošlo vreme, identična imena dva junaka i dve junakinje imaju posve različita semantička obeležja. Kao sudbine koje se donekle ogledaju jedna u drugoj i na jednoj višoj, metafizičkoj ravni, sugerišu značenje mo-

gućeg, alternativnog života. Zamenu mesta, možda, koja se ipak ne dešava niti će se desiti. Ako je Asle, glavni ideolog ove priče, udovac, njegov imenjaka je razveden, prvi je bez dece, drugi roditelj dva deteta, prvi je meditativni analitičar umetnosti i ideje božanskog, drugi je alkoholičar porinut u apsolutno čulni svet doživljaja ovostranog. Prvi slika da bi odagnao tragične događaje iz prošlosti i sadašnjosti, drugi umire od posledice tremora izazvanog serijom besomučnih opijanja. Sve to u atmosferi snega i oblaka, mraka i kiše, fizičkog prostranstva ruralnog i urbanog prostora kao čvrstim ramom za čijim slabim mestima, pukotinama, glavni junak traga. Za prodorom u svetlost kroz tminu. Kao na slikama koje svetlost isijavaju iz mraka („Kada bi sve moglo da bude prazna svetlost, misli, da li bi takvo mesto moglo da postoji? U praznini, u svetloj praznini...“).

Asleovo traganje je poput nostalgичne čežnje za povratkom mestu koje nije „ovo ovde“ i „ovo sada“ i upravo zato on slika stalno iznova „samo jednu sliku“. Postoji ta jedna, a sve ostale su samo „nalik toj jednoj“. Celokupna događajna ravan u *Septologiji* i njena metafizička izvedenica u Asleovim meditacijama, ima ograničeno dejstvo, do momenta stvaralačke epifanije kada shvata da je upravo Andrijin krst, one dve linije različitih boja koje se ukrštaju, ta, jedna jedina, slika. To ostvarenje/ispunjenje posle kojeg više stvaranje nije moguće jer je nepotrebno. Raspeće čoveka koji je tragao za „Bogom svemoći“, a spoznao samo „Boga nemoći“. Tako je junak „dokučio ono nevidljivo“, ali posredstvom ostalog koje vidi. Zato mu je potreban bio taj prostor, Umetnička škola iz koje se ubrzo ispisao, galerija u Bjergvinu, traumatično/-a iskustvo/-a iz detinjstva i gubitak supruge kasnije. Iskustvo traganja za božanskim kao smislenim izvan neposrednog čulnog opažaja. Otuda, po svojoj prilici, i govor blizak biblijskom kazivanju o onome što je bilo i o vremenima koja će doći s pozicije meditativnog junaka kao demijurga koji stvara svoj svet i svoju stvarnost, rastače jedan identitet u mnoštvu drugih i drugačijih, asociira paralelizam „po suprotnosti“, ne bi li dokučio celinu.

Jedva da u *Septologiji* ima društvene kontekstualizacije vremena. Galerija u Bjergvinu i galerista, Umetnička škola, otac i majka, drugovi iz muzičkog benda koji se lako sastavio, ali još lakše i raspao, figuriraju kao okvir realnog dešavanja posredstvom kojeg Asle ispituje ključne idejne koncepte. To su majušna fizička uporišta u svakodnevnom vremenu, tačkice oslonca, priprema za veliko finale („Zato u stvari postoje dve vrste vremena, jedno vreme koje neprekidno teče i koje ima značaj samo za svakodnevni život, i ono drugo vreme, istinsko vreme sazdan od događaja, velikih i malih događaja, od onoga što se izdvaja... to istinsko vreme, zapravo je veza svih događaja i to vreme ne prolazi...“).

Otud u formi *Septologije* nedostatak klasičnog linearnog sistema i sleda događaja i, s druge strane, obilje usporenog misaonog toka koje zapravo sažima kompletnu prošlost i deo sadašnjosti. Simulacija sinhronog dešavanja, sveobuhvatnost u svakoj tački, na svakom mestu, kod svakog imenovanog junaka. Ako su Foseovi literarni preci, nobelovci dvadesetog veka, rekreirali neke istorijske stilske formacije, a onda i kontekst vremena u kojem su živeli, Fose nastavlja tradiciju oblikotvorenja „osećajnosti“ čoveka svog vre-

mena. Čoveka ere fluidnih identiteta u nekakvom postistorijskom okviru koji iznova stvara oslonce mišljenja i delovanja. Traži ih u tradicionalnim idejama božanskog i umetničkog, ali izvan tradicionalne ispitivačke metode. Ponire dublje u sebe, i izvodi zaključke koji će tradicionalnu misao i o umetnosti i o božanskom i o Bogu i o smislu dekomponovati snagom vlastitog uma i mašte ne bi li pronašao ono drugo i drugačije mesto za kojim traga, te tako izbio na svetlost kroz mrak. Avantura Foseovog slikara, protagoniste *Sep-tologije*, jeste unutarnja avantura nemirnog tragalačkog duha u svedenoj fizičkoj ravni. Njegova usamljениčka svakodnevnica, jedini komšija kojeg sreće i imenjak kog pokušava da izbavi, ali ne uspeva, putovanje iz jedne tačke u prostoru do druge u toj fizičkoj ravni izgleda kao monotono usporeno kretanje a zapravo je samo formalni izraz delovanja uma koji iz neprekidnog ponavljanja, spoticanja, traganja, iz mraka izlazi na svetlost.